

Ajokielto uudistuksen vaikutus sakkomenettelyyn

Perusmuotoisen rattijuopumusrikoksen hallinnollinen prosessi Itä-Suomen poliisin lupavalvonnassa

Jennika Karvinen

3/2021

TIIVISTELMÄ

Jennika Karvinen: Ajokielto uudistuksen vaikutus sakkomenettelyyn - Perusmuotoisen rattijuopumusrikoksen hallinnollinen prosessi Itä-Suomen poliisin lupavalvonnassa

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Jyrki Marttila ja Mika Kyyrö

Tutkinto: Poliisi (AMK)

Tämä opinnäytetyö käsittelee sakkomenettelyuudistusta, joka astui voimaan 1.6.2019. Ajokorttilakia (96/2018) sekä lakia sakon ja rikesakon määräämisestä (95/2018) uudistettiin siten, että ajokieltojen määrääminen siirtyi alioikeuksilta kokonaan poliisille. Lakiuudistusten jälkeen rikoslain (39/1889) 23 luvun 3§:ssä säädetty perusmuotoinen rattijuopumus, tuli muiden yksinkertaisten rikosten tavoin, mahdolliseksi käsitellä sakkomenettelyssä, vaadittavien edellytysten täytyessä.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, minkälaiseksi Itä-Suomen poliisin lupavalvontahenkilöstö kokee hallinnollisen prosessin perusmuotoisten rattijuopumusten osalta, 1.6.2019 voimaan astuneiden muutoksien jälkeen. Opinnäytetyössä esitellään olennaiset muutokset sakon ja rikesakon määräämisestä koskevassa laissa, pääpainona ajokielto uudistuksen myötä mahdollistunut sakkomenettelyn soveltamisen laajentuminen tavallisiin rattijuopumusrikoksiin.

Opinnäytetyö on toteutettu kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimusmenetelmänä on käytetty teemahaastattelua ja tutkimusaineisto on kerätty haastattelemalla Itä-Suomen poliisin lupavalvontahenkilöstöä kolmelta eri poliisilaitokselta.

Tutkimuksessa käy ilmi, että toimintatavat Itä-Suomen poliisilaitoksen alueella perusmuotoisen rattijuopumuksen ja siitä seuraavan sakkomenettelyn sekä ajokielto menettelyn osalta olivat hyvin yhteneväiset maakunnasta riippumatta. Lakimuutoksien jälkeen hallinnollisen prosessin katsottiin olevan kansalaisen kannalta nykyisellään nopeampaa ja ajokieltopäätöksiä yhteneväisemmät kuin aiemmin. Poliisin työmäärää muutos oli lisännyt huomattavasti ja kuormittavuutta lisännyt erityisesti päätöksenteon lisääntyminen, mutta kukaan ei kokenut, etteikö omasta työmäärästä selviäisi.

Sivumäärä: 30 sivua

Tarkastuskuukausi ja vuosi: Maaliskuu 2021

Avainsanat: sakkomenettely, rattijuopumus, ajokielto, lupavalvonta

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	2
2 LAKIUUDISTUS	3
2.1 Uudistuksen taustat.....	3
2.2 Keskeisintä lakiuudistuksessa	4
3 SAKKOMENETTELY.....	5
3.1 Sakkomenettelyn edellytykset	5
3.2 Sakkovaatimus.....	6
4 RATTIJUOPUMUS	7
4.1 Rattijuopumus sakkomenettelyssä	8
4.2 Tarkkuusalkometrikoe	10
4.3 Rangaistuksen mittaaminen	11
4.4 Suppea esitutkinta.....	12
5 POLIISI AJOKIELTOVIRANOMAISENA.....	12
5.1 Rattijuopumuksesta määrättävä ajokielto	13
5.1.1 Ehdollinen ajokielto.....	15
5.2 Muutoksenhaku ja oikaisuvaatimus.....	15
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	16
6.1 Tutkimusmenetelmä.....	16
6.2 Teemahaastattelu	17
6.3 Aineiston analyysi	18
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	19
7.1 Perusmuotoisen rattijuopumusrikoksen hallinnollinen prosessi	19
7.2 Ehdoton ajokielto rattijuopumusrikoksessa.....	20
7.3 Ehdollinen ajokielto rattijuopumusrikoksessa	21
7.4 Oikaisuvaatimus rattijuopumustapauksissa	22
7.5 uudistuksen vaikutukset poliisin työmäärään.....	23
7.6 Kehityskohteet	24
8 POHDINTA.....	25
8.1 Luotettavuus	26
LÄHTEET	28
LIITE 1.....	30

1 JOHDANTO

Sakkomenettelyn käyttöä laajennettiin 1.6.2019, uudistamalla ajokorttilakia (96/2018) sekä lakia sakon ja rikesakon määräämisestä (95/2018). Lakiuudistusten myötä ajokieltojen määrääminen siirtyi alioikeuksilta kokonaan poliisille, jonka johdosta rikoslain (39/1889) 23 luvun 3§:ssä säädetty perusmuotoinen rattijuopumus, tuli muiden yksinkertaisten rikosten tavoin, mahdolliseksi käsitellä sakkomenettelyssä, vaadittavien edellytysten täytyessä.

Muutoksilla haluttiin nopeuttaa rikosasioiden käsittelyä sekä mahdollistaa tuomioistuinten keskittyminen ydintehtäviinsä, kun vuositasolla noin 5 000 rattijuopumusta koskevaa asiaa siirtyi tuomioistuinten kirjallisesta menettelystä sakkomenettelyyn.

Näistä lakiuudistuksista uutisoitiin mediassa monisävyisesti uudistuksen voimaanastumisen aikaan, kesällä 2019. Valtaosa uutisista nosti esiin sen, että lakiuudistus toisi kevennystä tuomioistuimelle, mutta poliisille se tietäisi lisätöitä ilman lisäresursseja. Käsittelyaikojen ennustettiin venyvän ja oikaisuvaatimusten määrän räjähtävän. Toisaalla uudistuksen nähtiin myös tuovan yhtäläisyyttä ja johdonmukaisuutta ajokieltorangaistuksiin.

Opinnäytetyössäni halusin tutkia, miten nämä 1.6.2019 voimaan astuneet sakkolain ja ajokorttilain uudistukset ovat todellisuudessa koettu poliisin työssä ja ovatko ne olleet tarpeellisia muutoksia sekä nähdäänkö niissä käytännön tasolla vielä jotain kehitettävää, kun toimintamalli on nyt ollut käytössä jo lähes puolitoista vuotta.

Poliisiammattikorkeakoulussa annettiin uusi asetus 2.12.2020, jonka mukaan kaikkiin poliisiorganisaatiossa tehtäviin haastattelu- lomake tai rekisteritutkimuksiin on anottava kirjallisella tutkimussuunnitelmalla tutkimuslupa, siitä poliisiyksiköstä johon tutkimus kohdistuu. Rajasin tutkimukseni koskevan vain Itä-Suomen aluetta, josta minulle myönnettiin tutkimuslupa. Erityisesti olin kiinnostunut juuri lupavalvonnassa työskentelevän poliisihenkilöstön näkökulmasta.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, minkälaiseksi Itä-Suomen poliisin lupavalvontahenkilöstö kokee hallinnollisen prosessin perusmuotoisten rattijuopumusten osalta, 1.6.2019 voimaan astuneiden muutoksien jälkeen. Tutkimusmenetelmänä on käytetty teemahaastattelua ja opinnäytetyö on toteutettu laadullisena tutkimuksena.

Käsittelen opinnäytetyössä olennaiset muutokset sakon ja rikesakon määräämisestä koskevassa laissa, pääpainona ajokieltouudistuksen myötä mahdollistunut sakkomenettelyn soveltamisen laajentuminen tavallisiin rattijuopumusrikoksiin.

Tutkimuksessa käy ilmi miten perusmuotoisten rattijuopumusrikosten prosessi etenee sakkomenettelyssä sekä miten poliisille siirtynyt määräysvalta ajokieltoasioissa vaikuttaa oikaisuvaatimusten ja käsittelyaikojen osalta lupahallinnossa.

Vastaavanlaista tutkimusta ei ole Itä-Suomen alueella tehty.

2 LAKIUUDISTUS

Sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (95/2018) muutokset tulivat voimaan 1.6.2019.

Lailla muutettiin sakkomenettelyn soveltamisalaa, suostumusta sekä muutoksenhakua. Muutoksilla tähdättiin poliisin sekä muiden esitutkintaviranomaisten kannalta sakkomenettelyn yksinkertaistamiseen ja nopeampaan käsittelyyn. Uudistuksen myötä tuomioistuinten haluttiin voivan keskittyä entistä paremmin ydintehtäviinsä. Sakkomenettelyn käytön laajentamisen katsottiin nopeuttavan rikosasioiden käsittelyä ja parantavan siten oikeuden saatavuutta. Sakkomenettelyn uudistusten lisäksi ajokorttilain (96/2018) uudistukset tulivat voimaan samaisena päivänä.

1.6.2019 lähtien poliisi on määrännyt kaikki ajokiellot, josta johtuen yksinkertaiset ja selvät rattijuopumus tapaukset voidaan nykyisin käsitellä sakkomenettelyssä. Lisäksi ajokieltojen muutoksenhaku uudistui. Kaikkiin ajokieltopäätöksiin on voinut 1.6.2019 alkaen hakea oikaisua oikaisuvaatimusmenettelyssä, myös jos kyseessä on väliaikainen ajokieltopäätös. (Poliisihallitus 2019: Sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muutokset 1.6.2019 - keskeiset asiat sakkomenettelyssä, 2).

2.1 Uudistuksen taustat

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strategisen ohjelman (Ratkaisujen Suomi, 29.5.2015) yhtenä tavoitteena oli tehostaa tuomioistuinprosesseja sekä mahdollistaa tuomioistuinten keskittymisen ydintehtäviinsä. Entistä useampia selviä ja yksinkertaisia rikosasioita haluttiin voivan siirtää pois tuomioistuomilta, sakkomenettelyssä käsiteltäviksi. Hallitusohjelman mukaisesti alioikeuksista siirrettäisiin summaariseen menettelyyn rikosasiat, joista voi seurata sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta (Ratkaisujen Suomi - Hallituksen julkaisusarja 10/2015: liite 6, 30).

1.12.2016 tuli voimaan Laki sakon ja rikesakon määräämisestä (95/2018). Tämä uusi laki korvasi aiemman kahden erillisen lain alla toimivan sakkomenettelyn. Aiemmassa menettelyssä lakeina toimivat Laki rikesakomenettelystä 21.1.1983/66 sekä Laki rangaistusmääräysmenettelystä 26.7.1993/692.

Uusi sakkomenettelylain mukainen menettely mahdollisti sakkorangaistuksen määräämisen teoista, joista säädetty enimmäisrangaistus on sakko tai 6 kuukautta vankeutta. Lisäksi säädettiin enintään 1000 suuruisesta menettämis seuraamuksesta. (Laki sakon ja rikesakon määräämisestä (754/2010) 1:1.1-3.)

Rattijuopumusrikokset jäivät aiemmin sakkomenettelylain ulkopuolelle, vaikka enimmäisrangaistusehto niiden osalta toteutuikin. Syy tälle, oli rattijuopumuksesta määrättävä ajokielto, mikä oli tuolloin ajokorttilain (386/2011) mukaisesti mahdollista vain tuomioistuimessa. Sellainen pakollinen oheisseuraamus, jota ei voida määrätä tuomioistuimen ulkopuolella, estää sakkomenettelyn käytön. (HE/103/2017.)

Oikeusministeriö asetti 8.6.2016 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida sakkomenettelyn soveltamisalan laajentamista ja valmistella sitä koskevat säännösehdotukset (OM 4/41/2016).

Oikeusministeriössä valmisteltiin työryhmän lausuntojen pohjalta esitys, jonka hallitus jätti eduskunnalle 19.9.2017. Hallituksen esityksessä 103/2017 ehdotettiin muutettavaksi sakon ja rikesakon määräämisestä annettua lakia, ajokorttilakia sekä näiden muutoksiin liittyviä lakeja. Ajokielto seuraamusten määrääminen ehdotettiin siirrettäväksi tuomioistuimilta poliisille, jonka myötä perusmuotoisia rattijuopumusrikoksia voitaisiin käsitellä sakkomenettelyssä. Ehdotuksen edellytyksenä oli vaatimus sakkomenettelyssä sovellettavan rikosasian yksinkertaisuudesta ja selvyydestä sekä rikoksesta epäillyn suostumus sakkomenettelyyn. (HE 103/2017.)

Esitys liittyi valtion vuoden 2018 talousarvioesitykseen ja käsiteltiin sen yhteydessä. Asian käsittely päättyi eduskunnassa 8.12.2017. Tasavallan presidentti Sauli Niinistö vahvisti eduskunnan vastaukseen sisältyvät lait 30.1.2018. Lait julkaistiin Suomen säädöskokoelmassa 2.2.2018. Sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010) muutokset tulivat voimaan 1.6.2019.

2.2 Keskeisintä lakiuudistuksessa

Sakkomenettelyn käytön yleiseksi edellytykseksi lisättiin vaatimus asian selvyydestä ja yksinkertaisuudesta (Poliisihallitus 2019: Sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muutokset 1.6.2019 - keskeiset asiat sakotuskäytännöstä, 3).

Ennen 1.6.2019 voimaan tullutta sakkomenettelyn uudistusta, säännösten mukaan suostumuksella tarkoitettiin teon tunnustamista, määrättävän seuraamuksen hyväksymistä, luopumista oikeudesta suulliseen tuomioistuin käsittelyyn ja suostumusta siihen, että asia käsitellään sakkomenettelyssä. Menettelyn käyttäminen edellytti aina suostumusta kaikkiin neljään suostumuksen eri kohtaan, mikä koettiin prosessissa raskaaksi. (HE 103/2017.)

Sakkomenettelyn uudistuksella haluttiin yksinkertaistaa epäillyn suostumusta siten, että se käsittää vain kaksi asiaa. Suostumuksellaan epäilty luopuu oikeudestaan suulliseen oikeuskäsittelyyn ja suostuu rikosasian käsittelyyn sakkomenettelyssä. (Poliisihallitus 2019: Sakon ja rikosakon määräämisestä annetun lain muutokset 1.6.2019 - keskeiset asiat sakotuskäytännöstä, 3.)

Tämän vastapainoksi ehdotettiin, että epäilty voisi valittaa sakko- tai rangaistusmääräyksestään tuomioistuimeen jatkossa ilman valitusperusteiden rajauksia. Tämän tavoitteena on parantaa epäillyn oikeusturvaa ja muutoksenhakumahdollisuuksia siten, että vaikka epäilty olisikin antanut sakkomenettelyyn suostumuksensa, voitaisiin tuomioistuimessa tapahtuvassa muutoksenhaussa käsitellä syyllisyyteen ja seuraamukseen liittyviä kysymyksiä. (HE 103/2017.)

Ajokorttilain (96/2018) uudistuksen myötä, ajokieltomääräysten toimivalta siirtyi käräjäoikeuksilta poliisille 1.6.2019 alkaen (Poliisihallitus 2019 – Käsikirja rangaistuksen määräämiseksi sakon ja rikosakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 136).

Poliisin määräämiin ajokieltopäätöksiin on uudistuksen jälkeen voinut, aiemmasta poiketen, hakea maksuttomasti oikaisua oikaisuvaatimusmenettelyssä. Ajokieltota koskevaan päätökseen haetaan oikaisua päätöksen tehneeltä poliisilaitokselta, jossa se on määrä käsitellä kiireellisenä. Viranomaisen ratkaisemaan oikaisuvaatimukseen voi hakea muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. (Lehtonen, 2019.)

3 SAKKOMENETTELY

Sakkomenettelyllä tarkoitetaan tuomioistuimen ulkopuolella tapahtuvaa kirjallista sakkoasian käsittelyä ja ratkaisua. Se on nopeampi ja taloudellisesti tarkasteltuna tehokkaampi keino rikosasioiden käsittelyyn, verrattuna täysimääräiseen rikosprosessiin.

3.1 Sakkomenettelyn edellytykset

Sakkomenettelyyn soveltuvat sellaiset selvät ja yksinkertaiset rikosasiat, joista ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin rikesakko, sakko tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Lisäksi edellä mainittujen rangaistusten ohella enintään 1000 euron suuruinen menettämisseuraamus. (Poliisihallitus 2019: Käsikirja rangaistusten määräämiseksi sakon ja rikosakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 2).

Sakkomenettelyn käyttö perustuu asianomistajan ja epäillyn suostumukseen. Tarkoitetaan sitä, että heidän antaessa suostumuksensa, asia käsitellään yksinkertaisessa ja nopeassa sakkomenettelyssä ja he luopuvat asian täysimääräisestä rikosprosessista sekä suullisesta oikeuskäsittelystä tuomioistuimessa. (Laki sakon ja rikosakon määräämisestä (754/2010) 1:4.1.)

Asianomistajarikoksia käsiteltäessä, edellytykset sakkomenettelylle ovat samat, kuin normaalisti täysimääräisessä käsittelyssä. Asian käsitteleminen on mahdollista vain, jos asianomistaja esittää rangaistusvaatimuksen eli syyttämispyyntöä, joka perustuu asianomistajan syyteoikeuteen. Ilman asianomistajan rangaistusvaatimusta asianomistajarikosta ei ole mahdollista käsitellä sakkomenettelyssä. (Poliisihallitus 2019: käsikirja rangaistusten määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 3.)

Uusimpana lisäyksenä sakon ja rikesakon määräämisestä annettuun lakiin (754/2010) tuli 1.1.2021 voimaan tullut asetus (29.3.2019/602), jonka mukaan sakkorangaistukseen johtavaa rikkomusta ei saa käsitellä em. säädetyssä menettelyssä, jos rikkomuksen tehneelle on tämän lain mukaisesti annettu rikkomusta edeltävän vuoden aikana tehtyjen rikkomusten perusteella yhteensä vähintään kuusi sakkomääräystä tai rangaistusmääräystä ja tekojen samankaltaisuus osoittaa kokonaisuutena arvioiden piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä. (Laki sakon ja rikesakon määräämisestä 1:1.5.)

Sakkomenettelyssä sovellettavia sakkolajeja on viisi:

- Rikesakkomääräys (RIM)
- Sakkomääräys (SAM)
- Sakkovaatimus (SAV)
- Rangaistusvaatimus (RAV)
- Rangaistusmääräys (RAM)

Sakkolajin sovellettavuus määräytyy rikkomuksen tai rikoksen laadusta. Käsitellen jäljempänä tarkemmin vain sakkovaatimusta (SAV), sillä se on opinnäytetyössäni tarkastelemani perusmuotoiseen rattijuopumusrikokseen sovellettava sakkolaji.

3.2 Sakkovaatimus

Sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010) mukaisesti, sakkovaatimuksella tarkoitetaan epäilylle annettavaa vaatimusta, jolla hänelle vaaditaan rikkomuksesta sakkorangaistusta ja menettämisseuraamusta, tai hänen pyydettyään, päiväsakon rahamäärän määräytymisperusteen muuttamista sakkorangaistusta ja menettämisseuraamusta. (Laki sakon ja rikesakon määräämisestä 1:2.2)

Rattijuopumusrikoksen täyttäessä sakkomenettelyn käytön edellytykset, käsitellään se aina sakkovaatimuksella. Rattijuopumusta ei voida käsitellä muilla sakkolajeilla, sillä se ei kuulu sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 3 §:n 2 momentissa säädettyihin sakkomääräysrikkomuksiin, eikä rikesakkorikkomuksiin. (Poliisihallitus 2019: käsikirja rangaistuksen määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 126).

Sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010) 2 luvun 8 §:ssa, kohdissa 1 ja 2 määrätään sakkovaatimuksen sisältö, jonka mukaisesti sakkovaatimuksessa tulee ilmetä rikoksesta epäillyn henkilötiedot sekä rikkomuksen teko-aika ja -paikka. Rattijuopumuksessa tekoajaksi katsotaan se hetki, kun poliisi puhallutti ajoneuvon kuljettajan seulonta-alkometrillä.

Lisäksi sakkovaatimukseen kirjataan rikkomuksen laatu ja muut rikkomuksen kuvaamiseksi tarpeelliset tiedot sekä sovellettavat lainkohdat. Sakkovaatimuksessa on myös mainittava vaadittava sakkorangaistus. (Laki sakon ja rikesakon määräämisestä (754/2010) 2:8.1-2.) Sakkokäsikirjan rangaistuskäytännön ehtojen mukainen liitetaulukko, koskien rattijuopumuksista määrättävää sakkorangaistusta, on esitelty tämän opinnäytetyön luvussa *4.4 Rangaistuksen mittaaminen*.

Sakkovaatimus ei tule vielä esitutkintaviranomaisen toimittamassa sakkomenettelyssä määrätyksi, sillä sen perusteena olevan rikosasian ratkaiseminen kuuluu syyttäjälle. Poliisi allekirjoittaa sakkovaatimuksen ja antaa sen epäilylle tiedoksi kirjallisena. Tiedoksiannon jälkeen poliisi toimittaa sakkovaatimuksen viivytyksettä syyttäjälle, joka ratkaisee asian aikaisintaan kahden viikon kuluessa. (Poliisihallitus 2019: käsikirja rangaistuksen määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 121.)

4 RATTIJUOPUMUS

Rattijuopumuksissa on rangaistavuuden perusteena alkoholin aiheuttaman reagointi- ja suorituskyvyn heikkeneminen. Moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettaja on tällöin vaaraksi itselleen ja muille. Vuonna 1926 rattijuopumus kriminalisoitiin Suomessa erillisenä rikoksena. Tieliikennelakiin tuli samana vuonna lisäys kiellosta kuljettaa moottorikäyttöistä ajoneuvoa alkoholin vaikutuksen alaisena. (Lappi-Seppälä 2013, 587.)

Rattijuopumus on määritelty rikoslain 23 luvun 3 §:ssä seuraavasti:

"Joka kuljettaa moottorikäyttöistä ajoneuvoa tai raitiovaunua nautittuaan alkoholia niin, että hänen verensä alkoholipitoisuus ajon aikana tai sen jälkeen on vähintään 0,5 promillea tai että hänellä tällöin on vähintään 0,22 milligrammaa alkoholia litrassa uloshengitysilmaa, on tuomittava rattijuopumuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi."

Poliisin tavoitteena on vähentää päihtyneenä ajamista sekä saada liikenteestä kiinni mahdollisimman moni päihteiden vaikutuksen alaisena ajava kuljettaja. Pääasiassa poliisi tekee rattijuopumusvalvontaa osana liikennevalvontatehtäviä, puhalluttamalla aina pysäyttämänsä ajoneuvon kuljettajan. Vuodesta 1988 poliisi on tehnyt myös puhallusratsioita, joissa liikennevirrasta pysäytettyjen kuljettajien ajokuntoa valvotaan seulonta alkometriin puhalluttamalla. Huomattava osa rattijuopoista kärehtää silti edelleen ajotapavirheiden, liikennevahinkojen ja liikennerikkomusten seurauksena. (Liikenneturva 2021.)

Vuosittain poliisi puhalluttaa yli miljoona moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajaa. Kiinni jää lähes 18 500 alkoholin tai muun huumausaineen vaikutuksen alaisena autoilevaa. Tutkimusten mukaan rattijuoppojen määrä liikennevirrassa on keskimäärin 0,11–0,14 prosenttia. (Liikenneturvallisuus- ja valvonta, luettu 8.1.2021.)

Vuoden 2020 tammi–syyskuun aikana tietoon tuli kaikkiaan 15 700 rattijuopumusrikosta, mikä on 10,9 prosenttia enemmän kuin vuonna 2019. Kaikista tietoon tulleista rattijuopumuksista kolmannes oli törkeitä rattijuopumuksia, lukumäärällisesti 5 400 kappaletta, mikä on 4,1 prosenttia edellisvuotta enemmän. Perusmuotoiset rattijuopumukset lisääntyivät 14,5 prosenttia. Niitä tuli tietoon kaikkiaan 10 300. Perusmuotoisista rattijuopumuksista 75 prosenttia johtui huumausaineen käytöstä. Vielä vuonna 2013 törkeitä rattijuopumuksia oli yli puolet kaikista rattijuopumuksista. (SVT: Rikos- ja pakkokeinotilasto 2020.)

4.1 Rattijuopumus sakkomenettelyssä

Rikoslain (39/1889) 23 luvun 3 §:ssä säädetty rattijuopumusrikos on lähtökohtaisesti aina ollut sellainen rikos, joka on soveltunut sakkomenettelyssä käsiteltävien rikosten joukkoon (Poliisihallitus 2019: Käsikirja rangaistusten määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 125).

Merkittävänä käytännön ongelmana, miksi rattijuopumuksia ei käsitelty sakkomenettelyssä ennen 1.6.2019 oli se, että riidattomissakin rattijuopumusasioissa ajokielto ja siten koko rikosasia oli käsiteltävä tuomioistuimessa. Kun tilannetta arvioitiin suhteessa pääministeri Juha Sipilän hallituksen strategisessa ohjelmassa (29.5.2015) esille tuotuihin tavoitteisiin mahdollistaa tuomiois-

tuinten keskittyminen ydintehtäviin, sekä siirtää aiempaa suurempi osa rikosasioista sakkomenettelyn soveltamisalaan, ei silloista ajokieltojen määräämistoimivaltaa koskevaa sääntelyä koettu enää järkeväksi. (HE 103/2017.)

“Tuomioistuimissa määrätään pelkästään rattijuopumuksista vuosittain lähes 6 000 sakkorangaistusta, joista valtaosa soveltuisi ratkaistavaksi sakkomenettelyssä, jollei ajokiellon määräämistoimivaltaa koskeva sääntely edellyttäisi asioiden saattamista tuomioistuimeen. Tämä sitoo oikeuslaitoksessa tarpeettomasti resursseja ja aiheuttaa asianosaisille ajanhukkaa, kun selvä asia on kierrätettävä kolmen viranomaisen kautta.” (HE 103/2017.)

Ajokorttilain (386/2011) uudistuksen myötä, ajokieltomääräysten toimivalta siirtyi käräjäoikeuksilta kokonaan poliisille 1.6.2019 alkaen ja tämä mahdollisti perusmuotoisten rattijuopumusrikosten käsittelyn sakkomenettelyssä, mikäli käsittelyn edellytykset täyttyvät (Poliisihallitus 2019: Käsi- ja kirjainkirja rangaistuksen määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 125).

Jotta rattijuopumusrikos soveltuu käsiteltäväksi sakkomenettelyssä, tulee sen olla sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 1 §:n 1 momentin johtolauseen mukaisesti yksinkertainen ja selvä. Rattijuopumusrikoksessa ei saanut syntyä muita todistelukustannuksia kuin tavanomaisia esitutkintaviranomaisen käytössä olevien resurssien aiheuttamia kuluja (Poliisihallitus 2019: Käsi- ja kirjainkirja rangaistuksen määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 125).

Rattijuopumus soveltuu sakkomenettelyyn sakkomenettelyn soveltamisalan täytyessä:

- Rattijuopumuksesta säädetty rangaistus on rikesakko, sakko tai enintään 6kk vankeutta.
- Rattijuopumus on yksiselitteinen ja siinä ei ole vaikeita oikeudellisia tulkintakysymyksiä tai näyttökysymyksiä.
- Rattijuopumukseen ei liity mitään muuta seurausta, kuin poliisin hallintomenettelyssä käsiteltävä ajokielto.
- Rattijuopumuksesta aiheutuvan menettämisseuraamuksen suuruus on enintään 1000 euroa.
- Rattijuopumuksesta ei ole syntynyt virkatyöstä poikkeavia todistelukustannuksia.

Mikäli päihtynyt kuljettaja tavataan verekseltään suoraan ajosta, voidaan tapahtunut teko perustella yksiselitteiseksi ja rikos on näin ollen helposti toteen näytetty. Tässä tapauksessa pystytään poissulkemaan esimerkiksi jälkinauttimisväitteet, joten kuljettajan päihtymystilan näytöksi riittää

tarkkuusalkometrikoe ja näin ylimääräisiä todistelukustannuksia muista päihdetutkimuksista ei synny.

4.2 Tarkkuusalkometrikoe

Tarkkuusalkometrikoe on pakkokeinolain 8 luvun 32 §:n 1 momenttiin perustuvaa henkilönkatsastusta, joka saadaan tehdä rikoksesta epäilylle esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai kuten tässä kyseissä rattijuopumusepäilyssä, sellaisen seikan löytämiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Henkilönkatsastuksen suorittamisesta ja katsastuksen tarkoituksesta on kerrottava rikoksesta epäilylle. (Poliisihallitus 2019: Käsikirja rangaistuksen määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 129.)

Henkilöön kohdistuvasta etsinnästä päättää pakkokeinolain 8 luvun 33 §:n 1 momentin mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies. Poliisimies saa kuitenkin rattijuopumusrikoksen osalta tehdä päätöksen henkilönkatsastukseen määräämisestä ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä, koska kyseessä on 9 luvun 2 §:n 1 momentissa tarkoitettu henkilönkatsastus. Kyseinen pykälä selventää, että poliisimies voi määrätä moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajan tai muussa rikoslain (39/1889) 23 luvussa tarkoitettussa tehtävässä toimivan kokeeseen, joka tehdään tämän mahdollisesti nauttiman alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi. Kokeesta kieltäytymisen taikka kokeen suorittamisen turvaamisen tai luotettavan koetuloksen saamisen vuoksi voidaan toimittaa henkilönkatsastus, johon ei tarvita pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä. Koe on tehtävä siten ja sellaisella menetelmällä, ettei siitä aiheudu tarpeetonta tai kohtuutonta haittaa tutkittavalle. (Poliisihallitus 2019: Käsikirja rangaistuksen määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 129.)

Poliisilaitoksella henkilö puhaltaa tarkkuusalkometriin, joka tulostaa välittömästi mittauspöytäkirjan. Mittauspöytäkirjassa tulee ilmi kuljettajan hengitysilmassa olevan alkoholin määrä. Lukema on tarkka ja pätevä todiste oikeudessa.

Terveystieteiden ammattihenkilö voi ottaa rattijuopumuksesta epäilyltä myös verinäytteen. Verinäyte otetaan, jos kuljettaja on niin humalassa tai fyysisesti vammautunut, ettei hän pysty puhaltamaan tarkkuusalkometriin. Mikäli kuljettajassa on viitteitä huumaavien aineiden käytöstä, otetaan aina verinäyte. (Liikenneturvallisuus- ja valvonta, luettu 8.1.2021.)

Tarkkuusalkometrikokeen jälkeen henkilönkatsastuksesta laaditaan henkilönkatsastuspöytäkirja poliisin tietojärjestelmään. Pöytäkirja on laadittava ilman aiheetonta viivytyksiä ja siinä tulee ilmetä riittävällä tarkkuudella henkilönkatsastuksen perusteet, etsintämenettely ja etsinnän tarkoitus. Pöytäkirjasta annetaan rikoksesta epäilylle jäljennös, mikäli epäilty näin pyytää. (Poliisihallitus

2019: Käsikirja rangaistuksen määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 129).

4.3 Rangaistuksen mittaaminen

Rattijuopumustapauksista määrättävä sakkorangaistus rakentuu keskeisesti kolmesta asiasta; tarkkuusalkometrikokeen tuloksesta, tekoon liittyvien olosuhteiden huomioimisesta sekä aiempien syyksi luettujen rattijuopumusrikosten määrästä (Poliisihallitus 2019: Sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muutokset 1.6.2019 - keskeiset asiat sakotuskäytännössä, 9).

Rattijuopumuksen normaalipäiväsakko on päihtymyksen perusteella mitattuna 45-75 päiväsakkoa. Koska rikoslain (39/1889) 23 luvun 3 §:n 1 momentin mukaisesta rattijuopumuksesta tuomittava ankarin rangaistus on kuusi kuukautta vankeutta, sakkomenettelyssä käsiteltävässä rattijuopumuksessa kuljettajalle määrätään myös rikosuhrimaksu rikosuhrimaksusta annetun lain 2 §:n ja 3 §:n 1 momentin mukaisesti. (Poliisihallitus 2019: Sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muutokset 1.6.2019 - keskeiset asiat sakotuskäytännössä, 9.)

Mikäli tekijälle on tekoa edeltävän vuoden aikana määrätty rattijuopumuksesta kolme rangaistusmääräystä tai hänet on kolmesti tuomittu rangaistukseen rattijuopumuksesta, ei asiaa saa enää käsitellä sakkomenettelyssä (Poliisihallitus 2019: Käsikirja rangaistuksen määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 130).

Tarkkuusalkometrin tulos		Normaali-päiväsakko	Liukuma	Huomioitavaa
Promillet (‰)	Milligrammaa litrassa (mg/l)			
0,50–0,59	0,22–0,26	45	35–55	Rattijuopumusta ei saa käsitellä sakkomenettelyssä, jos tekijälle on määrätty kolme rangaistusmääräystä rattijuopumuksesta tai hänet on tuomittu kolmesti rangaistukseen rattijuopumusrikoksesta tekoa edeltävän vuoden aikana. Korota rangaistusta 6 päiväsakolla per teko, jos epäillyllä on aiempia syyksi luettuja rattijuopumuksia.
0,60–0,69	0,27–0,30	50	40–60	
0,70–0,79	0,31–0,35	55	45–65	
0,80–0,89	0,36–0,39	60	50–70	
0,90–0,99	0,40–0,43	65	55–75	
1,00–1,09	0,44–0,48	70	60–80	
1,10–1,19	0,49–0,52	75	65–85	

Liitetaulukko 12: Tarkkuusalkometrikokeen tulokset ja päiväsakkojen lukumäärät rattijuopumuksissa.

Taulukko: Poliisihallitus 2019: Käsikirja rangaistuksen määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 130.

4.4 Suppea esitutkinta

Rattijuopumusrikoksen esitutkinta voidaan aloittaa esitutkintalain 11 luvun 2 §:n mukaisesti suppeassa esitutkinnassa, ilman tutkinnanjohtajaa, kun rikos on yksinkertainen ja selvä. Mikäli epäilty on pätevästi antanut suostumuksensa sakkomenettelyyn käyttöön, jatketaan rikoksen selvittämistä sakkomenettelyyn suppeassa esitutkinnassa sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 7 §:n mukaisesti. (Poliisihallitus 2019: Käsikirja rangaistuksen määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 127.)

Epäillyn päihtymystila on otettava huomioon tiedusteltaessa tämän suostumusta. Poliisin tehtävänä on arvioida, onko rikoksesta epäillyn päihtymystila sellainen, että sakkomenettelyyn suostumuksen antaminen on nimenomainen, aito ja vapaaehtoinen. (Poliisihallitus 2019: Käsikirja rangaistuksen määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 127.)

Lisäksi tulee arvioida, pystytäänkö rattijuopumuksesta epäiltyä pätevästi kuulustelemaan rikoksesta epäiltynä. Esitutkintalain (805/2011) 7 luvun 3 §:n mukaan rikoksesta epäiltyä ei saa kuulustella, jos tämä on niin päihtynyt, ettei hänen voida olettaa ymmärtävän kuulustelun merkitystä.

Kuljettajalle voidaan varata tilaisuus tulla myöhemmin uudelleen tarkastamaan kuulustelukertomuksensa, sillä esitutkintalaki näin määrää päihtyneen kuulustelemisesta (Esitutkintalaki (805/2011) 7:3).

5 POLIISI AJOKIELTOVIRANOMAISENA

Ajokiellon tarkoituksena on estää kuljettajan osallistuminen liikenteeseen sen jälkeen, kun tämä on syyllistynyt liikenne rikokseen. Ajokielto ei aina ole vain rikosperusteinen, vaan se voidaan määrätä myös kuljettajan puutteellisen terveydentilan vuoksi.

Ajokiellolla turvataan sekä kuljettajan, että toisten tiellä liikkujien henkeä ja terveyttä ja ennen kaikkea parannetaan liikenneturvallisuutta (Poliisi 2021: Rikosperusteiset ajokiellot).

Ennen 1.6.2019 voimaanastuneita lakimuutoksia, ajokieltojen määrääminen oli jaettu käräjäoikeuden ja poliisilaitosten välille. Hajautettua menetelmää ei pidetty kustannustehokkaana eikä yhdenmukaisen seuraamus käytännön kannalta ihanteellisena. (HE 103/2017.)

Ajokorttilain (386/2011) uudistuksen myötä kaikkien ajokieltojen määrääminen siirtyi käräjäoikeuksilta poliisille ja 1.6.2019 alkaen poliisi on voinut määrätä ajokiellon sen jälkeen, kun liikenerikos on ratkaistu joko sakkomenettelyssä tai tuomioistuimessa. (Poliisihallitus 2019: Käsikirja rangaistuksen määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 125).

Ajokorttilain (386/2011) 64 § mukaisesti:

”Poliisin on määrättävä moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettaja ajokieltoon, jos tämän on todettu syyllistyneen rikoslain 23 luvun 2 §:ssä tarkoitettuun törkeään liikenneturvallisuuden vaarantamiseen, 3 §:ssä tarkoitettuun rattijuopumukseen tai 4 §:ssä tarkoitettuun törkeään rattijuopumukseen taikka mainitun lain 44 luvun 13 §:ssä tarkoitettuun vaarallisten aineiden kuljetusrikokseen. Ajokielto voidaan jättää määräämättä, jos moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajaa ei tuomita edellä mainitusta teosta rangaistukseen.” (30.1.2018/96.)

Etukäteen ajokorttilain uudistuksen arveltiin tuovan poliisin lupahallinnon ratkaistavaksi noin 17 000 ajokieltoasiaa vuosittain ja työmäärän lisääntyvän ajokieltomääräysten lisäksi oikaisuvaatimusten käsittelyn takia. Kansalaisen näkökulmasta katsottiin haasteellisenä se, että ajo-oikeusasioiden käsittelyajat saattaisivat venyä. (Piipponen, 2019.)

Toisaalta uudistuksen nähtiin keventävän ajokieltoon määrättävän henkilön hallinnollista taakkaa sekä yksinkertaisemmän menettelyn yhdenmukaistavan poliisilaitosten menettelytapoja ja näin lisäävän ajokieltoon määrättyjen yhdenvertaista kohtelua. (Kanerva, 2019.)

5.1 Rattijuopumuksesta määrättävä ajokielto

Poliisi voi määrätä ajo-oikeuden haltijan väliaikaiseen ajokieltoon ja ottaa haltuunsa tämän ajokortin, mikäli on todennäköisiä syitä epäillä kuljettajan syyllistyneen rikoslain 23 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettuun perusmuotoiseen rattijuopumusrikokseen.

Ajokieltoprosessi on eräänlainen hallinnollinen prosessiketju, joka alkaa esimerkiksi poliisin suorittamasta liikennevalvonnasta ja päättyy poliisin ajokieltoimenettelyyn. Sakkomenettelyssä käsiteltävän rattijuopumusrikoksen alkupisteenä ajokieltokeijussa on väliaikaisen ajokiellon määrääminen. Prosessin kannalta olennaista on tiedon välittäminen ketjun alkupäästä loppupäähän, toisin sanoen, valvontatoimenpiteestä ajokieltoasian käsittelijälle. (Poliisihallitus 2019: Käsikirja rangaistuksen määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 184.)

Väliaikainen ajokielto jatkuu pääsääntöisesti siihen asti, kunnes rattijuopumustapauksessa on todettu syyksi lukeva ratkaisu ajokorttilain (386/2011) 64 §:n 1 momentin mukaisesti ja varsinainen ajokielto voidaan määrätä.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että syyttäjän vahvistettua poliisin kirjaaman sakkovaatimuksen, tulee siitä tieto ajokieltoasioita käsittelevälle poliisille ja poliisin tulee viipymättä ryhtyä ratkaisemaan rattijuopumukseen liittyvää ajokieltoasiaa hallintolain (434/2003) mukaisessa hallintomenettelyssä, syyksi lukevan ratkaisun perusteella.

Ennen asian ratkaisemista, varataan asianosaiselle kolme viikkoa aikaa esittää hallintolain mukainen lausuma, koskien ajokortin tarvetta ja ajokiellon keston lyhentämistä. Ohjeet selvityspyynnöstä ja asian käsittelystä annetaan tiedoksi ajo-oikeuden haltijalle jo väliaikaiseen ajokieltoon määrättäessä. (Poliisihallitus 2019: Käsikirja rangaistuksen määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 137.)

Poliisi tekee ajokieltopäätöksen ja määrää ehdottoman ajokiellon oheisen taulukon mukaisesti.

Taulukko alkoholirattijuopumuksen perusteella määrättävän ajokiellon normaalista kestosta ensikertalaiselle ja uusijalle:

Veren alkoholipitoisuus (promillea)	Alkoholia litrassa uloshengitysilmaa (mg/l)	Ajokiellon normaali kesto ensikertalainen (min. 1 kk)	Liukuma ensikertalainen	Ajokiellon normaali kesto uusija (min. 6kk)	Liukuma uusija
0,50 - 0,59	0,22 - 0,26	2 kk	1 kk - 3 kk	7 kk	6 kk - 8 kk
0,60 - 0,69	0,27 - 0,30	2 kk 2 vko	1 kk 2 vko - 3 kk 2 vko	7 kk 2 vko	6 kk 2 vko - 8 kk 2 vko
0,70 - 0,79	0,31 - 0,35	3 kk	2 kk - 4 kk	8 kk	7 kk - 9 kk
0,80 - 0,89	0,36 - 0,39	3 kk 2 vko	2 kk 2 vko - 4 kk 2 vko	8 kk 2 vko	7 kk 2 vko - 9 kk 2 vko
0,90 - 0,99	0,40 - 0,43	4 kk	3 kk - 5 kk	9 kk	8 kk - 10 kk
1,00 - 1,09	0,44 - 0,48	5 kk	4 kk - 6 kk	9 kk 2 vko	8 kk 2 vko - 10 kk 2 vko
1,10 -	0,49 -	6 kk	5 kk - 5 vuotta	10 kk	9 kk - 5 vuotta

Taulukko: Poliisihallitus 2020: Rikosperusteisen ajokieltoasian käsittely (POL-2019-10957).

5.1.1 Ehdollinen ajokielto

Alkoholirattijuopumuksesta epäilty henkilö voi saada ajo-oikeutensa takaisin, asennuttamalla ajoneuvoonsa alkolukon ehdollisen ajokiellon ajaksi. Tällöin valvotun ajo-oikeuden haltija saa kuljettaa vain alkolukolla varustettuja ajoneuvoja. (Traficom, 2020.)

Ajokorttilain 67 a §:n mukaisesti rattijuopumusrikoksen esitutkinnassa on rikoksesta epäillylle ilmoitettava mahdollisuudesta alkolukolla valvottuun ajo-oikeuteen. Kuulustelupöytäkirjaan on tehtävä merkintä epäillyn pyynnöstä valvottuun ajo-oikeuteen määrittämisestä, jotta tieto välittyy ajokieltoasiaa ratkaisevalle viranomaiselle. Epäilty voi pyytää alkolukolla varustettua ajo-oikeutta, vaikka rikosasiaa ei olisi vielä ratkaistu. (Poliisihallitus 2019: Käsikirja rangaistuksen määräämiseksi sakon ja rikesakon määrittämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä, 138).

Valvotun ajo-oikeuden voi saada, jos asuu vakituisesti Suomessa ja ei ole muusta syystä ajokiellossa (Traficom, 2020).

5.2 Muutoksenhaku ja oikaisuvaatimus

Poliisin tekemään ajokieltopäätökseen voi hakea muutosta hallintolain mukaisen oikaisuvaatimusmenettelyn mukaisesti (Ajokorttilaki 95 a §.) Oikaisuvaatimus tulee tehdä 30 päivän kuluessa ajokieltopäätöksen tiedoksisaannista ja sen tekeminen on kansalaiselle maksutonta.

Oikaisuvaatimus osoitetaan sille poliisilaitokselle, joka on tehnyt ajokieltopäätöksen. Vaatimus on kirjallinen, eikä sillä ole muotovaatimuksia, mutta siinä tulee selvittää päätös, johon oikaisua vaaditaan sekä millaista oikaisua ja millä perusteilla. (Poliisihallitus 2020: Rikosperusteisen ajokieltoasian käsittely, 58.)

Poliisiin tulee käsitellä kaikki oikaisuvaatimukset kiireellisenä. Oikaisuvaatimusta koskevaa päätöstä varten, ei sen toimittanutta henkilöä tarvitse kuulla erikseen, vaan oikaisuvaatimuksen tulisi olla selvityksen osalta tehty riittäväksi. Kansalaisella on kuitenkin mahdollisuus täydentää oikaisuvaatimusta, mikäli se on asian selvittämisen kannalta selvästi puutteellinen. (Poliisihallitus 2020: Rikosperusteisen ajokieltoasian käsittely, 59.)

Mikäli oikaisuvaatimus menestyy, voi poliisi muuttaa aiemmin määrättyä ajokieltopäätöstä tai jopa kumota sen. Muussa tapauksessa oikaisuvaatimus hylätään. Päätöksestä annetaan aina perusteltu ratkaisu kirjallisena. (Poliisihallitus 2020: Rikosperusteisen ajokieltoasian käsittely, 59.)

Ajokorttilain 95 a §:n mukaisesti, kansalainen voi valittaa hallinto-oikeuteen vasta kun oikaisuvaatimukseen on annettu päätös. Valittaminen on maksullista.

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on selvittää, minkälaiseksi Itä-Suomen poliisin lupavalvontahenkilöstö kokee hallinnollisen prosessin perusmuotoisten rattijuopumusten osalta, 1.6.2019 voimaan astuneiden muutoksien jälkeen.

Hyvän tutkimuksen lähtökohta on ongelmakeskeinen ja sen tulisi vastata johonkin keskeiseen ajankohtaiseen kysymykseen, mikä vaatii selvitystä (Koivula ym. 2002, 41.) Tällä tutkimuksella halusin saada vastauksen siihen, miten uusi ilmiö on vaikuttanut yksilöihin.

Tutkimushaastatteluja tehdessäni, käytin seuraavia kysymyksiä runkona tutkimusongelman ratkaisemiseksi:

- Minkälainen ajokieltoprosessi seuraa sakolla käsiteltävästä perusmuotoisesta rattijuopumuksesta?
- Ehdollinen ajokielto rattijuopumusrikoksessa. Kenelle, miksi ja kuinka usein?
- Ehdoton ajokielto rattijuopumusrikoksessa. Käsittelyaika ja ajokiellon pituus?
- Oikaisuvaatimus. Ymmärtääkö ajokieltoon määrätty sen merkityksen ja tuleeko oikaisuvaatimuksia rattijuopumustapauksissa.
- Minkälaiseksi olet kokenut työsi kuormittavuuden ennen ja jälkeen ajokielto uudistuksen?
- Olisiko hallinnollisessa prosessissa rattijuopumusten osalta vielä jotain kehitettävää?

6.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyö on toteutettu kvalitatiivisena tutkimuksena, josta käytetään myös nimitystä laadullinen tutkimus. Kvalitatiivinen tutkimus ei pyri yleistettäviin tuloksiin, eikä mittaamiseen, vaan pyrkii ymmärtämään ja tulkitsemaan tutkimuskohdetta ”yksilönä” tai tulkitsevana subjektina. (Koivula ym. 2002, 31-32). Opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa, kun tutkimusaiheen rajaaminenkin oli vielä suunnittelu vaiheessa, olin jo päättänyt, että haluaisin nimenomaan tehdä opinnäytteestäni laadullisen tutkimuksen. Persoonallisempi lähestymistapa tutkittavaan ilmiöön ja yksilön kohtaaminen kiinnostivat enemmän, kuin vaikkapa laadullisen tutkimuksen vastakohtana pidetty määrällinen tutkimus, jossa tutkimus perustuu tilastoihin, otantaan ja lukumääriin. Valitsin opinnäytetyöni tutkimusmenetelmäksi laadullisen tutkimuksen, sillä en kaivannut tilastollista tietoa, vaan halusin kuulla, minkälaisia henkilökohtaisia kokemuksia ja näkemyksiä Itä-Suomen poliisin lupahallinnon henkilöstöllä oli tutkittavastani asiasta.

Laadullisen tutkimuksen aineiston keruuväline on lähtökohtaisesti tutkija itse (Aaltola, Valli, 2015, 74). Tutkijalta vaaditaan luovuutta ja rohkeutta lähteä tutustumaan tutkittavaan ilmiöön avoimin mielin ja näin laadullisella tutkimuksella voi päästä hyvinkin lähelle tutkittavan yksilön tai ryhmän elämismaailmaan ja tapaan antaa merkityksiä asioille. Tässä opinnäytetyössä olen käyttänyt tutkimusmenetelmää pieneen, ennalta valittuun joukkoon, joten tutkimustulokset osoittavat vain sen, minkälaisia kokemuksia heillä on ollut, eivätkä tulokset ole siten yleistettävissä.

Tyypillinen tutkimusaineisto on vapaamuotoista, kirjallista tai kuvallista materiaalia. Havaintoaineistojen, vapaamuotoisten haastatteluiden ja vaikkapa dokumenttien lisäksi, kvalitatiivinen tutkimus vaatii myös vahvan teoreettisen pohjan. Näin vältetään mielipiteiden varaan perustuvasta tutkimuksesta. (Koivula ym. 2002, 31-34.)

Opinnäytetyöni teoriaosuuden aineisto on pääasiassa peräisin aihekirjallisuudesta, uutisartikkeleista sekä Poliisihallituksen ohjeista ja määräyksistä. Ajantasaista materiaalia oli helposti saatavilla, sillä aihe on tuore ja se on ollut kehityksen alla uudistuksen voimaan astumisesta lähtien. Varsinaisen tutkimusaineiston keräsin haastattelemalla Itä-Suomen poliisin lupavalvonnan henkilöstöä. Heidän haastattelunsa oli tutkimuksen kannalta välttämätöntä uuden tiedon saamiseksi ja tutkimuskysymysten ratkaisemiseksi.

6.2 Teemahaastattelu

Lienee yleisin tapa Suomessa kerätä laadullista aineistoa on haastattelut. Haastattelutyyppejä on useita erilaisia ja ne nimetään sekä jaotellaan kysymysten muotoilun kiinteyden asteen mukaan, sekä sen, miten paljon haastattelijä jäsentää haastattelutilannetta. (Eskola & Suoranta, 85-86.)

Teemahaastattelu on yksi kvalitatiivisista tutkimusmetodeista. Se on vapaamuotoinen, keskustelunomainen haastattelumuoto, joka etenee tutkijan etukäteen mietittyjen teemojen ja niihin pohjautuvien kysymysten mukaisesti. Kaikkien haastateltavien kanssa tulee käydä läpi samat teemat ja haastattelut olisi syytä nauhoittaa, jotta ne olisi jälkikäteen helpompi analysoida (Koivula ym. 2002, 46).

Tätä tutkimusta varten toteutin tekemäni haastattelut puolistrukturoituina haastatteluina. Olin valmistellut muutamia kysymyksiä, jotka tulisin esittämään kaikille haastateltaville, mutta en välttämättä esittänyt niitä jokaisella haastattelukerralla samassa järjestyksessä. Lisäksi esitin haastattelutilanteissa vaihtelevasti lisäkysymyksiä, sillä huomasin myös oman tietouteni tutkittavasta asiasta kasvavan haastatteluiden edetessä, enkä näin ollen olisi osannut kaikkia kysymyksiä edes kysyä vielä ensimmäisessä haastattelussa. Puolistrukturoidulla haastattelutavalla sain mielestäni

hyvin tietoa juuri siitä asiasta mitä halusin tutkia, rajoittamatta liikaa haastattelutilannetta, mutta kuitenkin niin, että se keskittyi vain tiettyihin teemoihin.

Haastattelin tutkimustani varten kolmea Itä-Suomen poliisilaitoksen lupavalvonnassa työskentelevää päällystö- ja alipäällystötason virkamiestä. Kaikki haastateltavat olivat eri poliisiasemilta; Etelä- ja Pohjois-Savon sekä Pohjois-Karjalan maakunnista ja heillä jokaisella oli usean vuoden työkokemus kokemus lupavalvonnasta ja siten myös näkemystä 1.6.2019 voimaan tulleiden muutoksien vaikutuksista poliisin työhön.

Sovin haastatteluiden ajankohdista jokaisen kanssa erikseen ja samalla lähetin heille sähköpostitse laatimiani kysymyksiä (Liite 1). Säästääkseni haastateltavien työaikaa, halusin saada haastattelutilanteesta mahdollisimman tehokkaan ja siksi lähetin kysymyksiä etukäteen, jotta haastateltavat saisivat enemmän aikaa pohtia niihin vastauksia. Jokainen haastateltava olikin valmistautunut tutkimukseen mielestäni todella hyvin.

Kaikki haastateltavat antoivat luvan haastatteluiden äänittämiseen, joten nauhoitin kaikki haastattelut ja myöhemmin kirjoitin ne puhtaaksi äänitteiden perusteella. Tätä kutsutaan litteroinniksi. Litterointi vei osaltaan yllättävän paljon aikaa koko opinnäytetyöprosessissa, mutta se auttoi aineiston analysoinnissa huomattavasti.

6.3 Aineiston analyysi

Kvalitatiivisen tutkimuksen sisällönanalyysi perustuu sisältöjen sekä laadullisten erojen ja yhtäläisyyksien vertailuun (Koivula ym. 2002, 42.) Tässä opinnäytetyössä päädyin käyttämään tutkimusaineiston analyysitapana teemoittelua, jonka mukaisesti aineistosta poimitaan sen sisältämät keskeiset ja tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet sekä niissä imenevät tietyt teemat (Eskola & Suoranta, 2001, 174.) Onnistuakseen hyvin, teemoittelu vaatii teorian ja empirian vuorovaikutusta, joka näkyy opinnäytetyön tutkimustekstissä aineiston ja teorian toisiinsa limittäytymisenä. (Koivula ym. 2002, 175).

Aineiston analyysin aloitin havainnoimalla haastateltavien kertomuksia ja tekemällä niistä tulkin-toja. Lajittelin teemahaastatteluin keräämäni aineiston useisiin yhteneväisiin teemoihin ja johdin niistä tutkimustuloksia. Koska olin ensin nauhoittanut tekemäni haastattelut ja sen jälkeen litteroinut ne, se helpotti keskeisten asioiden jäsentelyä. Opinnäytetyöni seuraavassa luvussa käsitelen tutkimustuloksia teemoittain ja pyrin haastateltavien kertomuksia yhdistelemällä saamaan ratkaisuja tutkimusongelmaan.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Olen jaotellut tutkimustulokset tässä luvussa tutkimushaastatteluissa esittämieni kysymysten ja niissä ilmenevien yhteisten teemojen mukaisesti.

7.1 Perusmuotoisen rattijuopumusrikoksen hallinnollinen prosessi

Sakkomenettelyssä määrättäviä ajokieltopäätöksiä käsittelee Itä-Suomen poliisilaitoksella vain kuusi poliisia; Etelä- ja Pohjois- Savon, sekä Pohjois-Karjalan maakunnissa, kussakin kaksi päällystö tai alipäällystötason poliisia. Lupavalvonta on Itä-Suomen poliisilaitoksella jaettu kahteen osioon; lupavalvontaryhmään, joka käsittelee päätökset, sekä lupavalvonnan tukiryhmään, joka valmistelee asiat.

Haastateltavien kertomasta voi päätellä, että perusmuotoisesta rattijuopumusrikoksesta seuraava hallinnollinen prosessi on Itä-Suomen alueella hyvin yhteneväinen, maakunnasta riippumatta. Käytännössä prosessi alkaa lupavalvonnan osalta siinä vaiheessa, kun syyttäjä on kuu-kauden kuluessa sakkovaatimuksen tiedoksiannosta ratkaissut rikosasian ja vahvistanut sakon. Syyttäjänlaitokselta tieto asian ratkaisusta tulee poliisin tietojärjestelmään, Actaan, jossa se on työjonossa ajo-oikeusasiana.

Itä-Suomen poliisilaitoksella on vuoden 2021 alusta otettu käyttöön yhteiset työjonot, jotka mahdollistavat päätöksen tekemisen missä vain Itä-Suomen alueella. Aikaisemmin päätöksenteko oli maakuntasidonnaisempaa, mutta työmäärien tasaamiseksi, päätökset tehdään nykyisin yhteisestä työjonosta.

“Nyt kun Acta, eli tämmöinen päätösten hallinnointi järjestelmä, otettiin käyttöön ja vuoden alusta lähtien kaikki ajokieltoasiat käsitellään siellä, niin sitä kautta pystyy myös seuraamaan, että työt jakaantuvat tasan. Jos siellä alkaa heittoa olla, niin selvitetään syitä ja kehitetään sitä, miten se jakautuu.”

Syyttäjän ratkaisupäivästä lukien, asiakkaalla on kolme viikkoa aikaa antaa selvitys ajokortin tarpeesta. Lausumalla on mahdollista vaikuttaa ajokiellon pituuteen, mutta läheskään kaikki eivät lausuntoa syystä tai toisesta toimita. Rattijuopumukseen syyllistynyt kuljettaja saa lausuman mahdollisuudesta tiedon jo väliaikaisen määräämisen yhteydessä.

“Siinä on tiedot, että asiakkaalla on kolme viikkoa aikaa antaa hallintolain mukainen selvitys tai lausuma ajo-oikeus asiassa. Jos sitä ei ole tullut määrääikaan mennessä, niin seuraavana arkipäivänä, jos muut työt eivät ole esteenä, niin päätös tulee täältä”

Kun päätös määräaikaisesta ajokiellosta on tehty, tieto ajokiellosta syötetään poliisin ajotietojärjestelmään Polliin ja tiedoksianto ajokieltopäätöksestä toimitetaan postitse rattijuopumukseen syyllistyneelle. Haastateltavat kertovat, että ajokieltopäätöksen voi antaa tiedoksi normaalina kirjepostina, jos asiakas on jo päätöstä tehtäessä väliaikaisessa ajokiellossa. Päätökseen liitetään vielä oikaisuvaatimusohje. Jos henkilö ei ole tyytyväinen poliisin tekemään päätökseen, siihen on mahdollista vielä hakea oikaisua oikaisuvaatimusmenettelyssä.

Tutkimuksessa käy ilmi, että uudistuksen alkuvaiheessa prosessissa oli jonkun verran hitautta. Alussa sakkovaatimuksen vahvistaminen syyttäjälaitoksessa saattoi kestää, koska kaikki poliisin antamat sakot menivät niin sanottuun "sakkosäkkiin", josta syyttäjä otti työn alle aina jonossa vanhimpana olevan ja se saattoi olla vaikkapa näpistyssakko. Yksi haastateltava kertoo, että asioista on neuvoteltu ja nykyisin toiminta on jouhevampaa. Toinen haastateltava muisteli, että syyttäjälaitoksessa olisi tehty jonkinlainen toiminnallinen muutos, minkä johdosta rattijuopumussakot voidaan nyt poimia erikseen hoidettavaksi.

Myös ajokorttilain muutos, joka tuli voimaan 11.1.2021, on ollut haastateltavien mielestä hyvä päivitys sujuvoittamaan prosessia kansalaisen kannalta. Muutoksen myötä nyt myös sakkomenettelyssä voidaan ajokieltoasia ratkaista, vaikka rikosasia olisi vielä vireillä, mutta sen viivytyksen vuoksi ajokielto uhkasi pitkittyä asiakkaan kannalta kohtuuttomaksi. Haastateltavan mukaan aloite tähän ajokorttilain muutokseen tuli nimenomaan poliisilähtöisesti ja hänen mielestään enää ei pitäisi ylipykiä ajokieltoja tulla ainakaan prosessin pituuden vuoksi.

Kaikki haastateltavat pitivät hyvänä asiana, että perusmuotoinen alkoholirattijuopumus voidaan nykyisin käsitellä sakkomenettelyssä, sillä se on kansalaisen kannalta nopeampaa. Lisäksi poliisi ainoana ajokieltoviranomaisena on yhtenäistänyt päätöksiä ajokieltojen osalta.

7.2 Ehdoton ajokielto rattijuopumusrikoksessa

Haastateltavien yleinen näkemys perusmuotoisen rattijuopumusrikoksen ajokieltoprosessin kestosta on noin kaksi kuukautta. Syyttäjä vahvistaa poliisimiehen kirjoittaman sakkovaatimuksen kuukauden kuluessa ja vahvistuksen jälkeen rikoksesta epäillyllä kuljettajalla on kolme viikkoa aikaa antaa lausunto ajo-oikeusasiassa, jonka jälkeen tehdään päätös määräaikaisesta ajokiellosta. Postin kulkuajat mukaan lukien, haastateltavat olivat yhtä mieltä noin kahden kuukauden kestosta, mikäli joudutaan odottamaan kaikki määräajat tappiin. Yksi haastateltava muisteli ohjeellisen ajan olevan 2-3 viikkoa, joka tulisi olla lausuman antamiseen aikaa, mutta Itä-Suomessa oli otettu kanta, että odotetaan kolme viikkoa.

“Lausunnolla on mahdollista vaikuttaa ajokiellon pituuteen. Eihän se vaikutus hirveitä ole, mutta esimerkiksi jos tavan rattijuopumuksessa poliisihallituksen mukainen ohjeellinen ajokielto on neljä kuukautta ja liukuma on kolmesta ylöspäin, niin se voi sen pari viikkoa tai vaikka neljäkin viikkoa sitä lyhentää. Jos on hyvät perusteet.”

Perusteina otettiin huomioon esimerkiksi auton tarve työmatkoilla, jos julkista liikennettä ei ole mahdollista hyödyntää tai jos työn sisältö on sellainen, että ajo-oikeus on työtehtävien suorittamiseksi välttämätön. Haastateltavat korostivat, että vaikka lausunnolla olisi vaikutusta ajokiellon pituuteen, ei ohjeellisen liukuman alle kuitenkaan voi mennä. Ajokieltopäätökset perustuvat pitkälti Poliisihallituksen ohjeisiin ja poliisilaitoskohtaisiin soveltamisohjeisiin, mutta lupavalvonnassa on käytettävä myös omaa lupaharkintaa.

“Myös kuljettajan historialla vaikuttaa vähän. Jos rattijuopumuksia on paljon, varsinkin lyhyellä aikavälillä, niin ensiksi se nostaa vähän sitä ajokiellon pituutta ja toiseksi sillä voi olla merkitystä siihen, ettei niitä juurikaan lyhennetä.”

Kaikki olivat sitä mieltä, että nykyisellään ajokieltoprosessi on nopeutunut huomattavasti. Käsitelyajat ovat lyhyempiä ja siten ajo-oikeuden tiedoksisaanti nopeampaa entiseen verraten. Myöskin ajokieltojen pituuksien uskottiin olevan nyt yhteneväisemmät ja palvelevan kansalaisia siten yhdenvertaisemmin.

Tutkimuksessa nousee esiin Poliisihallituksen laatima ohje: Rikosperusteisen ajokieltoasian käsittely (POL-2019-10957), jota kaikki haastateltavat olivat työssään käyttäneet ja kehuivat sisällöltään hyväksi ja informatiiviseksi ohjeineen ja taulukoineen. Kun ajokieltopäätökset tehdään valtakunnalliseen ohjeeseen tukeutuen, ovat ne uudistuksen myötä yhteneväisemmät. Itä-Suomen poliisilaitoksella uskotaan, että ohjetta käytetään muuallakin Suomessa. Yksi haastateltava huomauttaa, että tuomioistuimella on itsenäinen päätösvalta, mikä on aiemmin voinut vaikuttaa ajokieltopäätösten eroavaisuuksiin.

7.3 Ehdollinen ajokielto rattijuopumusrikoksessa

Perusmuotoisesta alkoholirattijuopumuksesta määrättävä ajokielto voidaan määrätä myös ehdollisena. Rikoksesta epäilty voi esittää pyynnön valvotusta ajo-oikeudesta jo ennen syyksi lukevan ratkaisun antamista joko esitutkinnan yhteydessä tai hakemalla valvottua ajo-oikeutta poliisin lupapalveluista.

Valvottu ajo-oikeus ja siihen liittyvä ehdollinen ajokielto tulee aina määrätä, mikäli sen edellytykset täyttyvät ja asiakas on sitä pyytänyt. Tutkimuksessa käy kuitenkin ilmi, että huomattavasti

pienempi osa ajokielloista määrätään ehdollisena, vaikka sen mahdollisuudesta kerrotaankin kaikille. Syy tälle, on haastateltavien mukaan taloudellinen. Yksi arvioi, ettei tule tehneeksi ehdollisia ajokieltopäätöksiä edes joka kuukausi.

“Alkoholikomahdollisuutta kyllä kysellään, mutta kustannuksiin se usein tyrehtyy.”

Pääasiassa ehdollisia ajokieltoja määrätään sellaisille henkilöille, joiden elanto perustuu autolla ajamiseen ja esimerkiksi yrittäjille. Poliisin mukaan on yleistynyt, että kuljetusfirmojen kaikki ajoneuvot on varustettu alkoholukolla, jolloin kukaan työntekijöistä ei pääse ajoneuvoa kuljettamaan päihtyneenä.

7.4 Oikaisuvaatimus rattijuopumustapauksissa

Jos asiakas ei ole tyytyväinen poliisin tekemään päätökseen, hän voi hakea siihen oikaisua oikaisuvaatimusmenettelyn kautta. Oikaisuvaatimus on tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaamisesta. Päätös katsotaan tiedoksi saaduksi hallintomenettelylain mukaisesti seitsemäntenä päivänä päätöksen postittamisesta.

Asian ottaa käsittelyyn silloin joku toinen päällystöhenkilö, kuin alkuperäisen päätöksen tehnyt poliisi. Itä-Suomen poliisilaitoksen kaikki oikaisuvaatimukset käsittelee yksi henkilö Pohjois-Savossa.

Yksi haastateltavista kertoo, että juuri käydyssä kehityskeskustelussa olisi tullut esille, poliisilaitokselle tulleen edellisenä vuonna noin 260 oikaisuvaatimusta. Vaatimusten määrä on koettu kohtuulliseksi, vaikka aluksi olikin pelätty määrien nousevan huomattavasti. Aikaisemmin kansalaiset valittivat suoraan hallinto-oikeuteen, mutta se harvemmin johti mihinkään. Nyt kun poliisilta voi hakea oikaisuvaatimusta ilmaiseksi, niin hallinto-oikeuteen valittaminen vielä tämän jälkeen on haastateltavien mielestä vähentynyt.

Vasta kun oikaisuvaatimus on ratkaistu poliisin toimesta, voi asiasta vielä valittaa hallinto-oikeuteen.

Suurin osa oikaisuvaatimuksista on koskenut väliaikaista ajokieltoa, mutta ne harvemmin menestyvät, sillä varsinkin perusmuotoisessa rattijuopumustapauksissa, päihtynyt kuljettaja on tavattu suoraan ajosta ja tapaukset ovat näytöllisesti selviä.

“Yritetään faktojen perusteella tehdä nämä päätökset, että niissä ei olisi tarvetta muiden enää muutella. Ei oikaisuvaatimuksen kautta, eikä hallinto-oikeudenaan. En muista, että viiden vuoden aikana olisi hallinto-oikeudessa yhtään minun päätöstäni muutettu.”

Rattijuopumusrikokseen syyllistynyt sekoittaa ajo-oikeusasian käsittelyn ja oikaisuvaatimusmenettelyn helposti keskenään. Rikokseen syyllistynyt vetoaa siis ajo-oikeuden tarpeeseen oikaisuvaatimuksen perusteena. Haastateltava kertoo, että on kuitenkin tullut myös hyviä oikaisuvaatimuksia, joissa kyseenalaistetaan, onko poliisimiehellä ollut väliaikaista ajokieltoa määrätessään todennäköisiä syitä. Myös poliisimiehen olisi hyvä ymmärtää, että vaaditaan todennäköisiä syitä, eikä pelkkä syytä epäillä riitä tavallisissa alkoholirateissa. Mutta kun kuljettaja puhaltaa alkometriin yli 0,5 promillen tuloksen, niin siinä on jo todennäköinen syy.

Yksi esimerkkitapaus, jolloin rattijuopumustapauksessa voi oikaisuvaatimuksen kautta tulla muutos päätökseen, on tilanne, jossa määräaikaiseen ajokieltopäätöksen saanut kuljettaja päättääkin vielä hakea alkolukolla varustettua ajo-oikeutta. Määräaikaisen ajokieltopäätöksen jälkeen on vielä 30 päivän sisällä mahdollisuus tehdä päätöksestä oikaisuvaatimus, jos päättääkin hakea ehdollista ajo-oikeutta. Tuolloin oikaisuvaatimuksen ratkaisija voi tehdä uuden päätöksen ehdollisen ajokiellon myöntämisestä, jos sen vaatimat edellytykset muutoin täyttyvät.

7.5 Uudistuksen vaikutukset poliisin työmäärään

Kokonaisuudessaan uudistus on lisännyt poliisin ja lupavalvonnan työmääriä kaikkien haastateltavien mielestä. Työn kuormittavuutta on lisännyt erityisesti se, että päätöksen tekoa on enemmän kuin ennen ja jokaisella haastateltavalla oli lupapuolella myös muita asioita hoidettavanaan, kuin pelkät ajokieltopäätökset. Kaikki eivät kuitenkaan kokeneet oman henkilökohtaisen työtaakansa kasvaneen merkittävästi, sillä laitoksen sisäisillä muutoksilla työtehtäviä on pyritty jakamaan.

Keskustelimme haastateltavien kanssa uudistukselle aiemmin asetetuista tavoitteita ja syistä, jonka takia perusmuotoiset rattijuopumukset haluttiin sakkomenettelyn piiriin ja ajokiellot poliisin määrättäväksi. Yksi poliiseista muisteli muutoksen aikaan puhuttavan, että käräjäoikeudessa olisi käsitelty samoja asioita aiemmin viidenkymmenen miestyövuoden edestä, kun taas poliisin puoli sai koko suomeen vastaavasti vain yksitoista virkaa, tarkoittaen vain yhtä poliisia lisää jokaiseen poliisilaitokseen. Muutoksen alkuvaiheessa se oli aiheuttanut ajatuksia, että jonkinlaisia ehtoja tulisi sopia, kun uusia asioita otetaan Poliisihallituksessa vastaan. Työmäärästä on kuitenkin tähän mennessä selvitty hyvin, sillä toimintamallia on poliisilähtöisesti pyritty kehittämään alusta asti.

“Alussa kun uutta asiaa tuli paljon, niin tietysti tehtävien hoitamisessakin meni kauemmin.”

Haastatteluissa käy ilmi, että Itä-Suomen alueella on koko ajan pyritty yhdessä kehittämään toimintaa siihen suuntaan, että prosessi olisi mahdollisimman toimiva ja työmäärät kohtuulliset.

Asian tiimoilta on esimerkiksi edellisenä vuonna järjestetty hanke, jonka tarkoituksena oli saada prosessi kaikille tasoille sopivaksi, ettei kukaan jäisi työmäärään alle tai ettei kenenkään työssä jaksaminen vaarantuisi.

Hyvänä uudistuksena nousi esiin vuoden 2021 alusta käyttöön otetut yhteiset työjonot, jotka mahdollistavat päätöksen tekemisen missä vain Itä-Suomen alueella. Työmäärien tasaamiseksi päätökset tehdään yhteisestä työjonosta, eikä töiden jakautuminen ole enää maakuntasidonnaista. Tämä helpottaa myös, jos henkilöstössä on vaikkapa poistumaa.

“Täytyy sanoa, että paljonhan tässä on ohjeita ja välillä tuntuu, että pää on pyörällä. Mutta meillä on aika hyvä porukka ja on käytössä se koko valvontaryhmän tuki ja meillä on palaverit viikoittain, että jos joku epävarma juttu tulee, niin voidaan käyttää koko porukan tietoutta ja käydä se porukassa läpi, ettei tarvitse sitä ratkaisua yksin tehdä, jos on epävarma.”

Vaikka kaikki haastateltavat uskovat uudistuksen lisänneen työn kokonaismäärää valtion työntekijöillä, näkevät he uudistuksen silti hyvänä asiana. Lisäksi samankaltaisiin, tietynlaista harkintaa vaativien tehtävien hoitamiseen on jo rutinoituttu. Esimerkiksi fraasipankeilla ja esitäytetyillä, muokattavilla päätöspohjilla on saatu tehtäviä nopeutetuksi, alkuvaiheen uusien asioiden opetteluun jälkeen.

7.6 Kehityskohteet

Kehittämistarpeita haastateltavat näkevät vielä ainakin tilanteessa, jossa rattijuopumukseen syylistynyt määrätään väliaikaiseen ajokieltoon. Poliisimiehen antama ohjeistus tuossa tilanteessa on tärkeässä roolissa prosessin sujuvuuden kannalta. Edelleen jonkun verran tulee tilanteita, joissa ajokieltoon määrätty ei ole ymmärtänyt ohjeistusta ajo-oikeusasian käsittelystä ja oikaisuvaatimusmenettelystä. Kuljettaja ei päihtymystilansakaan vuoksi välttämättä ymmärrä ja myöhemmin enää muista, mikä tarkoitus monistepapereiden yhteystiedoilla ja ohjeilla olikaan.

“Asiakas ei välttämättä ole antanut selvitystä ajo-oikeuden tarpeesta, koska ei ole ymmärtänyt saaneensa siitä tietoa määräaikaista ajokieltoa määrättäessä ja myöhemmin lausumaa ajokortin tarpeesta on esitelty oikaisuvaatimuksen kautta.”

Itä-Suomen poliisilaitoksen lupavalvonnassa prosessia on oman toiminnan pohjalta kehitetty alusta lähtien. Kun uudistus tuli voimaan 1.6.2019, niin haastateltavat muistelevat saaneensa Poliisihallituksesta ohjeistuksen vasta edellisenä iltana ja siihenkin tuli muutoksia vielä myöhemmin. Kaikki kertovat kuitenkin pystyneensä hoitamaan tehtävänsä, vaikka lähtötilanteessa olisikin

kaivattu enemmän koulutusta. Myöhemmin jokaiselle haastateltavalle on jo vakiintunut omia hyväksi havaittuja toimintamalleja. Esimerkiksi päätöspohjia on tehty omanlaiseksi ja synkronoitu keskenään muiden ajokieltopäätöksiä tekevien kanssa.

Yksi haastateltava mainitsee, että ajokieltojen kirjauksissa voi olla eroavaisuuksia, mutta tärkeintä on, että päätös on oikein ja lakien sekä ohjeiden mukainen.

“On hyvä, että kaikki jutut ei mene enää sinne käräjäoikeuteen. Homma on nopeutunut ja parempi näin.”

8 POHDINTA

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, minkälaiseksi Itä-Suomen poliisin lupavalvontahenkilöstö kokee hallinnollisen prosessin perusmuotoisten rattijuopumusten osalta, 1.6.2019 voimaan astuneiden muutoksien jälkeen.

Olin laatinut etukäteen muutamia tutkimuskysymyksiä, joilla pyrin johdattamaan haastateltavia miettimään vastauksia tutkimukseni keskeisimpään teemaan. Itse haastattelutilanne oli kuitenkin jokaisen haastateltavan kanssa ainutlaatuinen, enkä halunnut rajata heidän kertomaansa liikaa. Näin sain mielestäni hyvin esiin haastateltavien mielipiteitä ja omakohtaisia kokemuksia tutkimastani asiasta. Tutkimuskysymysten lisäksi esitin useita tarkentavia kysymyksiä sekä annoin haastateltavien vapaasti kertoa heidän työstään. Näin sain kattavat vastaukset tutkimusongelmaani ja riittävän laajan kokonaiskuvan tutkittavasta aiheesta.

Tutkimusprosessin käyntiin saattaminen meinasi aiheuttaa tutkijalle aluksi harmaita hiuksia, sillä tutkimusluvan käsittelyaika oli yllättävän pitkä. Kun tutkimuslupa viimein myönnettiin, pääsin tekemään haastatteluja ja tapaamaan mielenkiintoisia ihmisiä, joiden ammattitaitoa ja työkokemuksia oli mukava päästä kuulemaan. Tutkimushaastatteluiden tekeminen toi opinnäytetyöhön aivan uudenlaisen lähestymistavan ja huomasin niiden johdosta myös oman tietouteni poliisin työstä kasvaneen.

Tutkimuksessa tuli ilmi, että toimintatavat Itä-Suomen poliisilaitoksen alueella perusmuotoisen rattijuopumuksen ja siitä seuraavan sakkomenettelyn sekä ajokieltoimenettelyn osalta olivat hyvin samanlaiset maakunnasta riippumatta. Tämä johtunee siitä, että prosessissa on haettu yhteistä linjaa keskinäisellä yhteydenpidolla ja viikkopalavereilla. Päätöksiä teko perustuu haastateltavien mukaan Poliisihallituksen laatimiin valtakunnallisiin ohjeisiin, mikä osaltaan näkyy yhteneväisyytenä ja kansalaisen kannalta yhdenvertaisena kohteluna. Yksittäisiä eroavaisuuksia saattoi

esiintyä lähinnä päätöksien kirjaamisasussa, mutta tärkeämpänä pidettiin sitä, että sisältö oli kaikissa lakien ja ohjeiden mukainen.

Itä-Suomen poliisilaitoksen lupavalvonnassa toiminta on kehittämismyönteistä, mikä ilmenee haastateltavien kertomuksista. Ajokieltoprosessin sujuvuutta ja henkilöstön työssä jaksamista on kehitetty viikkopalavereissa ja niiden eteen on järjestetty hankkeita. Ylipäänsä tutkimuksessa sai käsityksen, että poliisin puolelta halutaan olla aktiivisia uusien asioiden jalkauttamisessa omaan toimintaan ja ongelmalliset asiat halutaan korjata. Tästä yksi esimerkki on tämän vuoden alusta voimaa tullut ajokorttilain uudistus, jonka, mukaan poliisi voi nykyään määrätä väliaikaisen ajokiellon päättymään myös, jos asia on vielä vireillä tuomioistuinmenettelyn ohella sakkomenettelyssä. Käytäntö osoitti aiemmin, että tällaiselle muutokselle olisi tarvetta ja sitä esitettiin korjattavaksi.

Ajokielto uudistuksen myötä mahdollistunut sakkomenettelyn soveltamisen laajentuminen tavallisiin rattijuopumusrikoksiin oli kaikkien haastateltavien mielestä hyvä ja tarpeellinen muutos. Hallinnollisen prosessin katsottiin olevan kansalaisen kannalta nykyisellään nopeampaa ja ajokieltopäätöksien yhteneväisemmät kuin aiemmin. Poliisin työmäärää muutos oli lisännyt huomattavasti, mutta kukaan ei kokenut, etteikö omasta työmäärästä selviäisi. Laitoksen sisäisillä muutoksilla työmäärä on saatu pysymään kohtuullisena, vaikka uudistuksen myötä tehtävien hoitamiseen ei saatukaan merkittävästi lisää poliiseja.

8.1 Luotettavuus

Opinnäytetyössä opiskelijalla on mahdollisuus osoittaa oppineensa ajattelemaan tieteellisesti, sekä noudattamaan tutkimuksen ja tiedonhankinnan metodologisia pelisääntöjä, pyrkiessään ratkaisemaan tutkimusongelmaa.

Tieteessä pyritään objektiiviseen totuuteen. Tutkimustulokset ovat siis samat, riippumatta siitä, kuinka pätevä tutkija on tutkimuksen takana. Tähän tavoitteeseen tutkija pyrkii päteviä menetelmiä käyttäen ja käytetyistä menetelmistä kertoen. Mikäli joku toinen toistaa tutkimuksen vastaavin menetelmin ja menetelmät ovat kritiikin kestäviä, tulisi samojen tutkimustulosten toistua. (Uusitalo, 2001, 25.)

Teemahaastattelu on kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä, joten sitä on arvioitava tieteellisin kriteerein. Yksi keskeisimmistä tieteelliselle menetelmälle asetetuista vaatimuksista on sen luotettavuus ja siksi opinnäytetyössä tulisikin pohtia, mitkä seikat tutkimuksen eri vaiheissa vaikuttavat sen luotettavuuteen. (Hirsijärvi & Hurme, 1988, 128.)

Tutkimustulosten luotettavuutta tarkastellessa arvioidaan tutkimuksen validiutta sekä reliabe-
liutta. Teemahaastattelun reliabeilius voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että saataisiinko haastatte-
luilla johdettua samat tutkimustulokset, mikäli haastattelijana käytettäisiin toista henkilöä. (Hirsi-
järvi & Hurme, 1988, 129.)

Opinnäytetyöni tutkimuksen rakensin aiheeseen liittyvien aiempien tutkimusten, kirjallisuuden,
uutisartikkeleiden sekä Poliisihallituksen ohjeiden ja määräyksien lisäksi, tekemilläni teemahaas-
tatteluilla. Haastateltavat olivat saaneet etukäteen tutustua alustavaan kysymysrunkoon, mutta
haastattelut toteutettiin vapaamuotoisesti. Tarkoitukseni oli saada aikaan, ilman suurempaa
ohjausta, aitoa keskustelua ja oikeita mielipiteitä ja henkilökohtaisia kokemuksia.

Haastattelut olivat mielestäni hyvin informatiivisia ja niiden tekeminen oli antoisaa. Haastateltavat
suhtautuivat tutkimukseeni osallistumiseen positiivisesti ja vastauksien antaminen oli avointa.
Tutkimustuloksissa olen tuonut asiat esiin siten, kuin haastateltavat ovat ne työssään kokeneet
ja haastattelutilanteessa kertoneet.

Opinnäytetyötäni varten haastattelin lupavalvonnassa työskenteleviä poliiseja vain Itä-Suomen
alueelta, joten tutkimusta ei voi yleistää koskemaan koko poliisiorganisaatiota. Haastateltavien
näkemykset olivat kuitenkin hyvin yhtenäisiä eri poliisiasemien välillä, joten pidän tutkimustulok-
sia Itä-Suomen osalta kattavina ja luotettavina. Mikäli tämän tutkimuksen toteuttaisi samoilla me-
netelmillä joku toinen opiskelija, uskon hänen tuottavan saman tutkimustuloksen kuin minä tässä
opinnäytetyössä.

LÄHTEET

Aaltola, Valli: Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2: Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 2015.

Eskola Jari, Suoranta Juha: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 2001.

Hirsijärvi Sirkka, Hurme Helena: Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino, 1988.

Juurakko-Vesikko, Nina 2019: Rikosperusteisten ajokieltoasioiden käsittely siirtyi poliisille: Lisää tehtäviä, mutta ei tekijöitä. Poliisi & Oikeus 2019:3, 20–22.

Koivula Ulla-Maija, Suihko Kristiina, Tyrväinen Jari: Mission: possible: opas opinnäytteen tekijälle. Tampere: Pirkanmaan ammattikorkeakoulun julkaisusarja C. Oppimateriaalit. Nro 1, 2002.

Lappi-Seppälä, T., Rikos ja rikosoikeus. Teoksessa Lappi-Seppälä, T., Hakamies, K., Koskinen, P., Majanen, M., Melander, S., Nuotio, K., Nuutila, A-M., Ojala, T. & Rautio, I. 2013. Rikosoikeus. 4.painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Oikeusministeriö 2017: Sakkomenettelyn soveltamisalan laajentaminen. Lausuntotiivistelmä. Mietintöjä ja lausuntoja 34/2017.

Poliisi (2021) Liikenneturvallisuus ja valvonta. <https://poliisi.fi/liikenneturvallisuus-ja-valvonta>.

Poliisi (2021). Rikosperusteiset ajokiellot. <https://poliisi.fi/ajokiellot>

Poliisihallitus 2019: Käsikirja rangaistusten määräämiseksi sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain mukaisessa sakkomenettelyssä: Osa I, yleinen osa. Käsikirja. ID-19180798. POL-2019-13145. 9.8.2019.

Poliisihallitus 2019: Rikosperusteisen ajokieltoasian käsittely. Ohje. D-20114322. POL-2019-10957. 19.05.2020.

Poliisihallitus 2019: Sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain muutokset 1.6.2019: keskeiset asiat sakotuskäytännöstä. Kirje. ID-19117855. POL-2019-26245. 31.5.2019.

Ratkaisujen Suomi, Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015, Hallituksen julkaisusarja 10/2015

Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto [verkkajulkaisu]. ISSN=2342-9151. 3. Vuosineljännes 2020. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 8.1.2021].
Saantitapa: http://www.stat.fi/til/rpk/2020/03/rpk_2020_03_2020-10-16_tie_001.fi.html

Traficom (4.9.2020). Alkolukolla varustettu ajo-oikeus. Esite.

Tuomas Lehtonen, Ajokieltojen määrääminen poliisille. Oikeuspolitiikka 2019. <https://lakimiesuutiset.fi/ajokiellot-poliisin-tyolistalle/>

Uusitalo, Hannu: Tiede, tutkimus ja tutkielma: johdatus tutkielman maailmaan. Juva: WSOY, 2001.

LIITE 1

Ajokielto uudistuksen vaikutus sakkomenettelyyn – Perusmuotoisen rattijuopumusrikoksen hallinnollinen prosessi Itä-Suomen poliisin lupavalvonnassa

Tämän tutkimuksen tavoite on selvittää, minkälaiseksi Itä-Suomen poliisin lupavalvontahenkilöstö kokee hallinnollisen prosessin perusmuotoisten rattijuopumusten osalta, 1.6.2019 voimaan astuneiden muutoksien jälkeen.

Haastattelukysymykset:

- Minkälainen ajokieltoprosessi seuraa sakolla käsiteltävästä perusmuotoisesta rattijuopumuksesta?
- Ehdollinen ajokielto rattijuopumusrikoksessa. Kenelle, miksi ja kuinka usein?
- Ehdoton ajokielto rattijuopumusrikoksessa. Käsitelyaika ja ajokiellon pituus?
- Oikaisuvaatimus. Ymmärtääkö ajokieltoon määrätty sen merkityksen ja tuleeko oikaisuvaatimuksia rattijuopumustapauksissa?
- Kuinka kauan olet työskennellyt poliisin lupavalvonnassa?
- Minkälaiseksi olet kokenut työsi kuormittavuuden ennen ja jälkeen ajokielto uudistuksen?
- Olisiko hallinnollisessa prosessissa rattijuopumusten osalta vielä jotain kehitettävää?